

“Gördüğün Her Şeye İnanma”: Derin Sahte Çalışmaları Üzerine Bir Doküman Analizi

Birol DEMİRCAN*

Öz

Çalışmada yeni iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği olumlu ve olumsuz yönler, “derin sahte” üzerine yapılan çalışmalardan yola çıkılarak değerlendirilmiştir. İncelemede Walter Benjamin ve Jean Baudrillard’ın teknoloji ve toplum ilişkisi hakkındaki görüşlerinden faydalanılmıştır. Gerçekliğin kökeniyle bağıni koparttığı bir dönemde, yapay zekâ temelli bir uygulama olan “derin sahte” yalan haber ve yanıltıcı içerik üretimine olanak sağlaması ve eğlence olarak politize olmayı kolaylaştırması bakımından tartışılmıştır. Bu kapsamda “derin sahte” uygulamasını konu edinen literatür taranmış, derin sahte kavramı üzerine yapılan çalışmalar üzerinden doküman analizi yapılmıştır. Makaleler içeriklerine ve odaklandıkları derin sahte konularına göre tasniflenmiştir. İletişim alanını doğrudan ilgilendiren 9 makale bu araştırmanın örnekleme kapsamına girmiştir. Bu 9 makaleye yakından bakıldığında, mevcut çalışmaların yarısından fazlasının kavramsal çalışmalar olduğu ve çoğunun derin sahte içeriklerinin risklerine odaklandığı tespit edilmiştir. Analiz sonucunda, iletişim çalışmaları alanında derin sahte kavramı ve uygulamasına ilişkin yapılan çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Çalışmaların ağırlıklı bir kısmında uygulamanın risklerine odaklanıldığı tespit edilmiştir. Derin sahte uygulamasının özellikle makine öğrenmesiyle sürekli mükemmelle doğru bir ivme ile ilerlerken derin sahte tespiti konusunda teknolojinin aynı hızla ilerlemediği yapılan çalışmalarda dile getirilmiştir. Derin sahte ile üretilen içeriklerin siyasi kampanyaları ve kamuoyunu etkileme riski arttıkça iletişim çalışmaları alanı politik olarak motive edilen derin sahtelerin yurttaşlar üzerindeki etkilerini araştırmaya odaklanmalıdır. Bu alanda önemli bir eksikliğin olduğunu belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Derin Sahte, Yapay Zekâ, İletişim, Medya, Yalan Haber

*Doç. Dr. Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, birol.demircan@gmail.com

Demircan, B. (2021). “Gördüğün Her Şeye İnanma”: Derin Sahte Çalışmaları Üzerine Bir Doküman Analizi. TRT Akademi, 6 (13), 728-747. DOI: 10.37679/trta.969162

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 09.07.2021

Kabul Tarihi: 23.09.2021

ORCID ID: 0000-0003-3938-4884 DOI: 10.37679/trta.969162

“Do Not Believe Everything You See”: A Document Analysis on Deep Fake Studies

Biröl DEMİRCAN

Abstract

In the study, the positive and negative aspects of new communication technologies were evaluated based on the studies on "deep fake". In the study, the views of Walter Benjamin and Jean Baudrillard on the relationship between technology and society were used. It has been discussed in terms of enabling the production of "deep fake" fake news and misleading content, which is an artificial intelligence-based application, at a time when reality is disconnected from its origin, and facilitates being politicized as entertainment. In this context, the literature on the "deep fake" application was scanned, and document analysis was carried out on the studies on the concept of deep fake. Articles are classified according to their content and the deep fakes they focus on. 9 articles directly related to the field of communication were included in the sample of this research. A closer look at these 9 articles reveals that more than half of the available studies are conceptual studies, and most of them focus on the risks of deep fake content. As a result of the analysis, it has been seen that there are few studies on the concept of deep fake and its application in the field of communication studies. It has been determined that the majority of the studies focus on the risks of the application. While the deep fake application is constantly moving towards perfection, especially with machine learning, it has been expressed in the studies that the technology in the detection of deep fakes does not progress at the same speed. As the risk of deep-fake content to influence political campaigns and public opinion increases, the field of communication studies should focus on investigating the effects of politically motivated deep-fake on citizens. It should be noted that there is an important deficiency in this area.

Keywords: Deep Fake, Artificial Intelligence, Communication, Media, Fake News

Research Paper

Received: 09.07.2021

Accepted: 23.09.2021

1.Giriş

Yapay zekâ tartışmalarında makinelerin insanın yerini alacağı konusundaki endişe, bilim kurgu filmlerinde işlenen endişeye paralel bir nitelik taşımaktadır. Tuhaftır ki esaslı bir siber toplumun muhtemel sosyolojik özellikleriyle ilgili en kışkırtıcı metinlerden birisi, bilim kurgu yazarı Isaac Asimov'un kaleme aldığı ve bilgisayarların gelişmesi henüz emekleme aşamasındayken 1956 yılında yayınlanmış *The Naked Sun* romanıdır (Marshall, 1999, s. 658). İsaac Asimov'un "I, Robot" (Ben Robot) isimli, 1950'lerde basılan ve 9 öyküden oluşan eseri ise günümüzde yapay zekâ teknolojisine ilişkin tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Asimov'un üç robot yasası, günümüzde yapay zekâ teknolojisi üzerinden yeniden gündeme gelmiştir.

Yapay zekâ ile ilgilenen birçok düşünür, bu yeni teknolojinin birey veya toplumu nasıl dönüştürdüğünü açıklamaya çalışmaktadır. Düşünürler içerisinde yer alan Jaques Ellul'un *Teknoloji Toplumu* isimli eseri yeni teknolojik olguyu açıklamada önemli katkılar sağlamaktadır. Ellul, makine ve teknik kavramları arasında yaptığı ayrımla makinenin toplum üzerinde yarattığı etkiyle ilgilenmemekte, bizzat teknik gelişmelere odaklanmaktadır. Düşünür, ne zaman teknik veya teknoloji kelimeleri duyulsa makinelerin akla geldiğini, makine olmadan teknik kelimesinin akla gelmeyeceğini belirtmektedir (2003, 13-15). Tekniğin neredeyse tümüyle makineden bağımsızlaştığını ve böylelikle boynuzun çoktan kulağı geçtiğini ifade eden Ellul, konuyu şu şekilde açıklar: "Makine bugün tekniğin en önemli parçası bile değildir, en harikulade kısmı olsa bile. Teknik, artık insanın sadece üretken faaliyetini değil tüm faaliyetlerini ele geçirmiştir" (2003, 15).

Makine artık bilgisayar, teknik ise yapay zekâ ve uygulamalar biçimini almıştır. Makine öğrenmesi, veri bilimi ve yapay zekâ uygulamaları gibi kavramlara ilişkin tartışmalar göstermektedir ki teknik, makineyi bir bakıma özneleştirilmeye başlamıştır. Felsefenin tartışma eksenleri arasında yer alan özne-nesne ikilemi, makine-insan arasındaki ilişki kapsamında epistemolojik bir tartışmaya evrilmiştir. Makinelerin öğrenebilmeye başlaması, bilinçli özne olma yolunda önemli bir ilk adımdır. Artık nesnenin özneleşme ihtimalinin olduğu bir dünyada yaşanıldığını ifade etmek fantastik bir ifade olmasa gerekir (Demircan, 2020, s. 137-153).

Yapay zekâ temelli uygulamaların birer özne olarak bilinçleneceğine ilişkin görüş, zihin felsefesi alanında yapılan tartışmalar arasındadır. Ahmet İnam, yapay zekâ tartışmalarında bir bakıma acele edildiğini, insanın binlerce, milyonlarca yıl evrimleşip gelişen çok zengin bir yaşantıya sahip organizma olduğunu, bunların hepsinin bir algoritmaya sıkıştırılamayacağı düşüncesinde olanların "satronçta veya GO oyununda eskiden bu kadar başarılı olamayan yapay zekânın, insana

ait bu bilişsel yetileri yavaş yavaş kazandığını ve bu başarının daha fazla gelişim vadeden bir başlangıç noktası olduğunu düşünülmesi gerektiğini” belirtmektedir (İnam, 2019, s. 144). “İnsanın ve onun hayatının simülasyonunu yapmak demek, hayatı ‘tamamen’ tüketebilme imkânına sahip olabilmek demek olmamalı.” diyen Ahmet İnam, insanın ne yaptığı ile ilgili bir öngörünün ve kestirimin mümkün olmayacağını belirtmektedir:

Yani, “insan ne yapıyorsa” dediğiniz zaman insanı sınırlıyorsunuz. Eski Yunanlılar buna dynamis diyorlardı. Dynamis’i biliyor musun ki? Yani insanın imkânlarının farkında mısın? Çünkü sen sadece energeia görüyorsun. Ama kuvve olarak [potansiyel olarak] insanın yapabileceklerini biliyor musun? İşte ikinci olarak söylediğim şey şu: Bu yapay zekâ çalışmaları ile müthiş bir imkân ortaya çıkıyor, yani insanı tanıma imkânı ortaya çıkıyor. Bu çok kıymetli bir şey. Yapay zekâyla artık bilimin ve teknolojinin ulaşabileceği yeni alanları görüyoruz. Dolayısıyla bu da şu demek: Artık hayat ve varlık hakkındaki eski konuşmalar o alanda olmamak durumunda ya da değişmek zorunda. Çünkü yeni alanlarda söylenen yeni şeyler var (2019, 147).

Toplumsal değişimle ilgili karakteristik bakımdan evrimci ilerleme ya da gelişmeyi içeren, üretken tekniklerin kendine özgü bir mantıkla ya da yöreyle hareket ettiğini ve süreç içinde kurumların ve toplumsal ilişkilerin başlıca belirleyicisi işlevi gördüğünü öngören teknolojik belirlemci kuramı bu bağlamda hatırlamakta fayda bulunmaktadır (Marshall, 1999, s. 723). Teknolojinin belirlediği toplumsal yapıdaki yeni alanları Jean Baudrillard’ın Simülarklar ve Simülasyon kavramlarında görmek mümkündür. Borges’in masalında anlattığı harita alegorisi ile artık gerçekliğin birer simülasyon olduğunu belirten Baudrillard, günümüzde soyutlanmanın suret çıkarmayla bir ilişkisinin kalmadığını, “bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesi hipergerçeklik yani simülasyon” olarak tanımlamıştır (Baudrillard, 2003, s. 15-16).

Baudrillard, bir simülasyon çağına girildiğini belirtir ve bu yeni durumu açıklamaya çalışır. Baudrillard’a göre gerçeklik minyatürleşmiş hücreler, matrisler, hafızalar ve komut modelleri yoluyla üretilmektedir (2003, 16-17). Yapay zekâ ile yaşanan toplumsal gelişmeler de Baudrillard’ı doğrulamaktadır. Teknolojinin yarattığı bu yeni durumla ilgili olumsuzluklar betimlense de yeni toplumsal durumla ilgili ekonomik kazanç bakımından olumlu yönleri vurgulayan görüşler de vardır. Teknolojik yeniliklerin yarattığı fırsatlar bağlamında Walter Benjamin’in yaklaşımından bahsetmek gerekir. Sanatın aurasının kaybolmasına fotoğraf ve sinema gibi yeni teknolojik gelişmelerin sınırsız kopyalanması neden olmuştur. Ancak Benjamin, fotoğraf makinesi ve kameraların getirdiği teknolojilerin eğlence yoluyla bir fırsat yarattığını ve estetiği politize etmede yeni bir imkân sunduğunu da belirtmiştir

(Benjamin, 2016). Yazara göre, yeni iletişim araçlarıyla birlikte yeni algısal olanaklar, yeni bedenler ve yeni öznellikler doğmaktadır.

Çalışma da bu bağlamda teknolojik gelişmelerin yarattığı yeni toplumsal varoluşların kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz yönlerinin olduğunu açıklama amaçlıdır. Yine çalışmada, iletişim çalışmaları perspektifinden yapay zekâ temelli uygulamalara odaklanılırken teknolojinin getirdiği yeni sorunları veya fırsatları ele almak için derin sahte (deepfake) uygulaması örnek olarak seçilmiştir. Böylelikle yapay zekâ temelli uygulamaların, bu bağlamda şekillenecek yeni teknolojilerin eğlence olarak kullanılması ile fırsatlar yarattığı ancak olumsuz yönlerinin de var olduğu görüşü tartışılacaktır. Derin sahte içeriklerinin olumsuz yönleri Baudrillard ve olumlu yönleri Benjamin'in görüşleri üzerinden tartışılacaktır. Ardından derin sahte kavramını ele alan çalışmalara doküman analizi yapılarak alandaki çalışmalar değerlendirilecektir. Derin sahte kavramına ilişkin yapılan çalışmalarda bu uygulamanın olumlanan yönleri ve taşıdığı önemli riskler irdelenecektir. Ayrıca, iletişim çalışmaları perspektifinden derin sahte araştırmalarında ne gibi sonuçlar elde edildiği tespit edilecektir.

2. Yapay Zekâ Temelli Bir Teknoloji Olarak Derin Sahte Uygulaması

Yapay zekâ tabanlı teknolojilerle ilgili sosyal bilimlerdeki teorik yaklaşımlara değinmeden önce derin sahte uygulamasının ne olduğu, nasıl çalıştığı ve gelişimi ilgili bilgi vermek gerekmektedir.¹ Derin sahte uygulaması ile ilgili tartışmaların temelinde yapay zekâ, makine öğrenmesi ve veri bilimi kavramları bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda bu kavramlar çoğu kez yanlış biçimde birbirlerinin yerine kullanıldığı için öncelikle bunların üzerinde durmakta yarar görülmektedir. “İnsanı, taklit etme yeteneğine sahip, etkileşim, öğrenme, uyum sağlama ve tecrübelerini genişleterek uygulama imkânı olan dijital teknoloji ve/veya uygulamalar” olarak tanımlanan yapay zekâ kavramı farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir (Tamer ve Övgün, 2020, s. 782). Yapay zekâ, sistemin dışındaki verileri yorumlayarak en isabetli olasılığı seçip görevi yerine getirmek ve getirilen bu görevi de tekrar kullanmak üzere öğrenme becerileri gösteren, sayısal kodlama temelli uygulamalar olarak betimlenmektedir (Kaplan ve Haenlein, 2019, s. 17). Makine

¹“Deepfake” kelimesinin bire bir çevirisi “derin sahte” olarak yapılmaktadır. Her ne kadar bu kavramı doğrudan konu edinen çalışmalar az olsa da yaygın olarak “derin sahte” şeklinde bir kullanım söz konusudur. “Derin sahte” kavramı, Türkçe isim tamlamasına ve imgelemeye uygun bir kavram olarak durmamaktadır. Her ne kadar “Deep” kelimesinin Türkçe karşılığı “derin” olsa da burada “örtük”, “gizlenmiş” anlamlarına gelecek bir anlam içermelidir. “Fake” kelimesi ise “sahte” olarak doğrudan çevrilmeye birlikte uygulamanın olumlu yanları da düşünüldüğünde “sahte” kelimesinin de “yanılsama” olarak düzenlenmesi hatta sanal bir dünyada yer alan yapay zekâ uygulamalı bir kavramın imgelemesinde Türkçeye uygun olacağı yönünde bir tartışma olmalıdır. “Örtülü Yanılsama” ya da “Gizli Sahtecilik” kavramları tartışılabilir bir öneri olarak düşünülmelidir.

öğrenmesi ise yine yapay zekânın araçlarından birisidir. Makine öğrenmesinde kullanılan algoritmalar, verileri ve elde edilen sonuçları yani çıktıları bir eğitim verisi olarak değerlendiren algoritmalarlardır. Veri bilimi kavramı da istatistik, mantık, yapay zekâ ve makine öğrenmesi gibi alanlara kaynak sağlayan, veriler üzerinde yoğunlaşılan bir alan olarak adlandırılmaktadır (Süslü, 2019, s. 3-5).

Derin sahte “yapay zekâ aracılığıyla bir kişinin, nesnenin veya çevrenin değiştirilmesini mümkün olduğu, sahte ancak son derece gerçekçi video içeriği oluşturmayı içeren sentez tekniği temelli görüntünün çıktısı” olarak tanımlanmaktadır (Alexander Goddulla v.d., 2021, s. 76). Derin sahte bir kişinin yüzü veya bedeninin tamamıyla, yapay zekâ ve yazılım kullanılarak, görsel ve işitsel olarak hareketlerinin ve konuşmalarının yeniden yapılandırılması veya yeni bir ifadeye büründürülmesi olarak görülmektedir. Bu işlemin yapılması için makine öğrenme algoritmaları kullanılmaktadır. Derin sahte terimi ilk kez 2017 yılında ünlülerin uygunsuz görüntülerinin üretilmesi sonucu ortaya çıkmıştır (Berk, 2020, s. 1512). Dört tür derin sahteden söz edilmektedir:

1. Yüz değiştirme: Kaynak olarak belirlenen bir yüzün hedef olarak belirlenen başkasının yüzüne aktarılmasıdır.
2. Yüz canlandırma: Bir kişinin yüz hatlarının değiştirilmesidir.
3. Yüz oluşturma: Gerçek bir kişinin görseli kullanılmadan yeni yüzlerin oluşturulmasıdır.
4. Konuşma sentezi: Gerçek bir kişinin sesi taklit edilerek yeni bir ses kaydının yaratılmasıdır (Alexander Goddulla v.d., 2021, s. 77).

Uygulama ile yüz ve ifade değiştirme, yüz yaratımı mümkün olmaktadır. Yüz değiştirme, bir insanın yüksek çözünürlüklü bir görüntüsünün başka bir insanın videosundaki görüntüye monte edilmesiyle yeni bir görüntü elde edilmesidir. İfadeler ise bu uygulama ile bir kişinin videosundan alınan yüz ifadelerinin başka bir insanın yüzüne aktarılmasıyla elde edilmektedir. Derin öğrenme ile çalışan yazılımlar, yüz değiştirmelerde farklı algoritmalarından yararlanmaktadırlar. Bu işlem yapılırken öncelikle çıkarma işlemi yapılmakta, kaynak ve hedef kişilerin yüzleri algoritmalar sayesinde sayısal verilere dönüştürülmekte, derin öğrenme aşaması ile kaynak olarak tanımlanmaktadır. Öğrenme aşamasındaysa autoencoder (oto kodlayıcı) adı verilen derin öğrenme sürecinde kullanılan kaynak ve hedef yüz görüntüsünü iki sinir ağı ve ortak encoder (kodlayıcı) kullanılmaktadır. İşlemin son aşamasında ise istenilen değişiklik, hedef görüntüde kullanılan algoritmalar doğrultusunda oluşturulmaktadır (Berk, 2020, s. 1512-1515). Yapay zekânın çalışmasını ve başarılı sonuç almasını sağlayan verinin çokluğu burada ön plana çıkmaktadır. Zira ne kadar çok görüntü fotoğraf ve veri olursa sonuç da o kadar başarılı olmaktadır.

Derin sahte uygulaması, kullanıcıların amacına bağlı olarak olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bir eğlence veya mizah aracı olarak kullanıldığında, sesini duyuramayan güçsüz toplumsal kesimlerin mizah yoluyla politize olmasına ve demokratik müzakerenin gerçekleştiği sırada katılımın genişlemesine katkıda bulunan bir yönünün olduğunu belirtmek gerekir. Moda alanında yeni kıyafetlerin denenmesini veya insanların kendi ölçülerine göre beğenmesini sağlayan bir simüle aracı olmasından tutun, tarihi kişiliklerin yüzlerinin canlandırılmasıyla toplumda istenilen farkındalığı yaratmada ya da önemli bir konunun toplumsal tartışmaya açılmasına katkı sağlamada etkisi olacak kadar geniş bir yelpazede kullanılan bir teknoloji söz konusudur. Her ne kadar derin sahte kullanımı ile toplumsal yaşama olumlu katkılar sunulsa da madalyonun diğer yüzü düşünüldüğünde uygulamanın taşıdığı önemli riskler bulunmaktadır. Derin sahtelerin komplo kurmak, propaganda ve bilgi çarpıtma kampanyalarında kullanılmak üzere yanlış bilginin yayılmasına ve imalatına imkân verdiği yönünde yaygın bir kanı söz konusudur. Yalan haberi teyit için birçok mekanizma bulunmakla birlikte haber doğrulama denkleminde yeni bir unsur daha katılmış olmaktadır. Ayrıca, derin sahte uygulamasının ilk kullanıldığı alan, ünlülerin yüzlerinin kullanıldığı pornografi alanı olmuştur. Bu durum dahi düşünüldüğünde derin sahte uygulamasının taşıdığı riskin büyüklüğü dikkat çekicidir. ABD seçimlerinde de başkanın hiç söylemediği bir sözün söylemiş gibi görselleştirilerek sosyal medya ortamlarında dolaşıma sokulması, riskin her alanda olduğunu göstermektedir.

O hâlde çalışmanın analiz bölümü öncesinde derin sahte uygulaması konusunda eğlence yönünü Walter Benjamin'in yeni iletişim teknolojilerine yönelik yaklaşımları üzerinden değerlendirmek gerekir. Daha sonra uygulamanın olumsuz yönleri simülasyon, gerçeklik gibi kavramlar üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

3. Estetiğin Politize Olma Hâli Olarak Derin Sahte Eğlencesi

Derin sahte ile ilgili yapılan araştırmalarda, yüzlerin ve seslerin değiştirilmesini sağlayan algoritmaların yalan haber yapımına imkân sağladığı ve bunun bir manipülasyon aracı hâline dönüştüğü üzerinde durulmakla birlikte, bunun eğlence amacıyla kullanılan bir uygulama olduğunu da belirtmek gerekir (Tandoc, Lim ve Ling, 2018). Bu bakımdan Walter Benjamin'in üzerinde durduğu "gündelik yaşamın estetikleşmesi" kavramından hareket edildiğinde mekanik yeniden üretimin insan duyu ve davranışlarını yeni iletişim teknolojileriyle dönüştürdüğü ve böylelikle insan iletişiminin bütün sahiciliğini yitirmesine neden olduğu yönündeki iddiası derin sahte tartışmalarında dikkate alınmalıdır. Başka bir anlatımla, yeni iletişim teknolojileri gerçekliğin aurasına karşı estetiği politize etmeye olanak

sağlamaktadır. Benjamin’in fotoğrafın ve sinemanın geleneksel sanatın aurasını bozarken aynı zamanda geleneksel sanat yapıtlarının büyüsünü de bozduğunu dile getirmesi derin sahte uygulamaları için de geçerlidir. Benjamin, bozulmanın nedenini bireyin eserin yaratım sürecine katılmasıyla yeni bir iletişim konumuna yükselmesi olarak belirtir. Ona göre yeni bir imge üreten birey, algısal beceri ve yetilerini şekillendirebilmekte ve yeni deneyim biçimlerini kuvvetlendirmektedir. Yazara göre, yeni iletişim araçlarıyla birlikte yeni algısal olanaklar, yeni bedenler ve yeni öznellikler doğmaktadır (Benjamin, 2015).

Benjamin’in belirttiği zaman ve mekân artık yeni bir ortamda sanallikle sağlanmaktadır. Tüm bu gerçeklikten kopuşlar yeni bir bedene yeni bir algıya, yeni bir gerçekliğe işaret etmektedir. Derin sahte uygulaması da yapay zekânın imkânları doğrultusunda bu gerçekliği yeniden farklı ve gelişkin biçimde üretecek bir imkânna sahiptir. Tüm bu olanaklardan yola çıkıldığında derin sahtelerin yeni bir iletişim biçimi olma potansiyeli taşıdığını belirtmek gerekir. Bu yeni yaratılan imgeler gerçeklikle bağını koparsa da yeni gerçekliğin ta kendisi olacaktır. Böylelikle derin sahte uygulaması; söylenmeyi söyleyebilmeye, gerçeklikte yaratılmayanı sanal ortamda yaratmaya, gerçekliğin altüst edilmesiyle yeni bir gerçeklik düzenini yaratmayı sağlayacaktır. Geleneksel konumlanışların artık mümkün olamayacağı, bunun da tıpkı aurasını kaybeden sanat eseri gibi çoğaltılmaya uygun ve sahiciğini yitiren bir imgeler dünyasının kapısını araladığını söylemek mümkündür (Benjamin, 2015).

Yeni bir iletişim teknolojisi olarak değerlendirilebilecek bir uygulama olan derin sahteyi halkın eğlenceye dönüştürmesi, günlük toplumsal, ekonomik ya da bireysel sorunların ünlülerin görüntüleri aracılığıyla ifade edilmesi, toplumsal iletişimin yeni bir şekilde yeniden var olduğunun göstergesidir. Yeni bir toplumsal ifade biçimi olarak çıkan yeni iletişim biçiminde kimi zaman ünlü bir sima politik bir konuyu biraz eğip bükerek gerçekliği mizah üzerinden ters düz edebilmektedir. Bu durum ise eğlencenin, estetiğin politize edilmiş bir formu olarak değerlendirilmelidir.

4. Simüle Edilen Bir Gerçekliği Derin Sahteler Üzerinden Düşünmek

Derin sahtelerin sıradan insanlar tarafından birer eğlence olarak kullanılması söz konusu ise de yeni iletişim düzeni ile ilgili farklılıkları kabul edip dışımızda devam eden otonom bir teknolojinin aslında doğrudan hayatımıza müdahale edebilecek bir araca nasıl dönüşerek sakıncalı hâle dönüştüğünün üzerinde durmak gerekir. Yapay zekâ tabanlı teknolojilerle son zamanlarda dezenformasyon üretilebilmesi ve yayılması, yalan haberlerin veya bilginin medyaya olan güvenin azalmasına neden olması araştırmalarda ilgi çekici konular arasındadır (Muller ve Denner, 2017).

Jean Baudrillard, simülasyon kavramını açıklarken post modern olarak tanımlanan yeni toplumsal yapıyı veya durumu betimlemek için çaba sarf etmiştir. Onun için gerçeklik dönüşmüş ve gerçekliğin maddi olanla bağı kopmuştur. Ortaya çıkan gerçeklik ile gerçekliğe konu olan maddi dünya arasındaki bağın kopuşu yeni bir sistemin ve yeni bir dünyanın ve yeni bir toplumsal yapının oluştuğunu vurgulamak için formüle edilmiş bir anlatıdır (Baudrillard, 2003). Post Truth kavramıyla birlikte gerçekle sahte arasındaki algılanan sınırların bulanıklaştığı bir dönemde derin sahte uygulamalarının bu dönemin teknolojisi olduğunu söylemek gerekmektedir.

Derin sahte teknolojisinin kullanımı ile ilgili tartışmalar özleri itibariyle de maddi olanla gerçeklik illiyetinin koptuğunu gösteren birer örnek olarak düşünülmelidir. Bu bakımdan 2016 yılında ABD seçimlerindeki yalan haber kullanımı konusunda başlayan tartışma tam da gerçekliğin nasıl dönüştüğüne ve çarpıtılabildiğine örnek bir olaydır. Bu süreçte Başkan Barack Obama'ya ait olduğu öne sürülen, aday Donald Trump'ın bir "ahmak" olduğunu ifade ettiği videonun derin sahte uygulamasıyla üretilmiş olduğu anlaşıldıktan sonra bu uygulamanın politik alandaki etkisi tartışılmaya başlanmıştır. Bu olay açıkça göstermiştir ki sesleri klonlayarak veya görüntüyü üreterek yaratılan simülatif görüntü, yalan haber üretmek için bir araç hâline dönüşmüştür. Artık derin sahteler propaganda ve dezenformasyon kampanyalarının yanı sıra yanlış bilgi ile komplonun yayılmasına aracılık etme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca kötü niyetli derin sahtekârlıklar bireyleri veya şirketleri aldatmaya ve yanlış tanıtmaya yönelik olabilmektedir (Citron ve Chesney, 2018). Sahte haber söylemi sahte ses ve video üretimi ile birlikte izleyiciler bu içeriklerin doğru mu yanlış mı olduğunu ayırt etmekte artık zorluk çekmektedirler. O zaman şu soru akla gelmektedir: Yalan haberi tespit etmek ve derin sahtelerin manipülasyonlara neden olup olmadığını belirlemek mümkün mü?

5. Derin Sahte Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma

5.1. Araştırmanın Konusu

Yeni iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği olumlu ve olumsuz yönler çalışmanın odaklandığı konudur. Teknolojinin getirdiği yeni sorunlar veya fırsatları ele almak için derin sahte uygulaması örnek olarak seçilmiştir. Yapay zekâ temelli bir uygulama olan derin sahte uygulamalarının eğlence olarak kullanılması ile fırsatlar yarattığı ancak olumsuz yönlerinin de var olduğu yönündeki bakış açıları çalışmada ele alınacaktır.

5.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı, derin sahte konusunda yapılan Türkçe çalışmaların azlı-

ğına dikkat çekmek ve bu konuda uluslararası alanda yapılan çalışmalardaki bilgi birikimini Türkçe literatüre aktarmaktır. Ayrıca, yeni iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği olumlu ve olumsuz yönler, “derin sahte” üzerine yapılan çalışmalardan yola çıkılarak değerlendirilmek istenmektedir.

5.3. Araştırmanın Önemi

Çalışma, teknolojik gelişmelerin yarattığı yeni toplumsal varoluşların kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz yönlerinin olduğunu açıklama amacıyla. Derin sahte içeriklerinin olumsuz yönleri Baudrillard ve olumlu yönleri Benjamin’in görüşleri üzerinden tartışılacaktır. Derin sahte kavramına ilişkin yapılan çalışmalarda bu uygulamanın olumlanan yönleri ve taşıdığı önemli riskler irdelenecektir. Çalışmanın önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Türkçe literatürde derin sahte üzerine yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Türkçe çalışmaların azlığı ve alanda yapılan çalışmalardaki bilgi birikiminin Türkçe olarak aktarılmadaki ihtiyaç bu çalışmanın yapılmasına gerekli kılmaktadır.

5.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma kapsamında konu ile ilgili literatür taranmış, derin sahte kavramı üzerine yapılan çalışmalar üzerine doküman analizi yapılmak istenmiştir. Sistematik literatür taraması için 1 Ocak 2021 ve 30 Mayıs 2021 tarihleri arasında bilimsel yayınlar için Web of Science ve DergiPark veri tabanlarında arama yapılmıştır (bkz. Tablo 1). Bu tarihlerin belirlenmesinde derin sahte uygulamasının güncellemelerle yaygınlık kazanması ve bu uygulama ile ilgili yabancı kaynaklardaki artıştır. Veri tabanlarından Web of Science’ın seçilmesinin gerekçesi güncel ve nitelikli makalelere ulaşmaya olanak sağlamasıdır. DergiPark’ın seçilme nedeni ise Türkçe yazılan makalelere ulaşmak istenmesidir. Özellikle Derin sahte kavramı ile ilgili yapılan arama için aşağıdaki anahtar kelimeler kullanılmıştır:

- 1) derin sahte / derinsahte
- 2) deepfake / deep fake

Anahtar kelimelerin seçimi Türkçe ve İngilizce literatürde yaygın kullanımın bu kelimeler olması nedeniyledir. Derin sahte kavramının yeni olması nedeniyle, taranan veri tabanlarında 2021 yılındaki makaleler örnekleme dâhil edilmiştir. Sınırlı sayıda makale olduğundan tarama sadece dil yönünden daraltılmış, Türkçe ve İngilizce yazılan makaleler analiz edilmiştir. Diğer dillerdeki yazılan makaleler, araştırmacının dil yeterliğiyle ilgilidir ve araştırmanın sınırlılıkları içerisindedir. Bu nedenle, arama sonuçlarının özetleri ve içindekiler tablosu gözden geçirilerek makaleler doğrudan derin sahte konusunu araştırıyorsa ve/veya makalenin en az

bir bölümü derin sahte kavramına ayrılmışsa örneklem içerisine dahil edilmiştir. İletişim alanının dışında kalan makaleler araştırmanın dışında bırakılmıştır. Bu kriterlerden hiçbirini karşılamayan makaleler de örneklemden çıkarılmıştır. Arama sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Anahtar Kelime Arama Sonuçları

Anahtar Kelime	Veri Bankası	Toplam Sonuç	İlgili Makale Sayısı
derinsahte / derin sahte	DergiPark	1	1
deepfake / deep fake	DergiPark	3	3
deepfake / deep fake	Web of Science	103	6
Toplam		107	9

Çalışmada deepfake uygulaması konusunda gelecekte yapılacak iletişim araştırmalarına kaynaklık etmek amaçlandığından, konuyla ilgili yapılan çalışmaların sonuçları çıkartılacaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları ele alınacaktır:

1. Deepfake'ler üzerine yapılan araştırmalarda bakış açıları ve temel kavramlar nelerdir?
2. İletişim çalışmaları perspektifinden derin sahte araştırmalarının sonuçları nelerdir?

Bu sorular etrafında yapılan araştırmada, elde edilen makaleler içeriklerine ve odaklandıkları derin sahte konularına göre tasniflenmiştir. Öncelikle derin sahte uygulamasını topluma sağladığı katkılardan dolayı olumlayan çalışmalar değerlendirilmiştir. Ardından yine aynı uygulamanın taşıdığı riskler nedeniyle derin sahte içeriklerini olumsuzlayan makalelere değinilmiştir. Diğer bir başlık altında da derin sahte içeriklerin tespiti ve kullanımı konusunda getirilen öneriler aktarılacak istenmiştir. Bu ayırmadan yola çıkılarak ilgili çalışmaların bulgularından faydalanılmış, bu bulguların sıralandığı bir metin oluşturulmuştur. Çalışmalara ilişkin değerlendirmeler, bulgular kısmında dile getirilecektir.

5.1. Bulgular

DergiPark'ta “derin sahte” ile ilgili yapılan aramada bir makale sonucuna ulaşılmıştır. “Deepfake” yazılarak yapılan arama sonucunda ise 3 makale çıkmıştır. Bu göstermektedir ki kavram daha çok İngilizce olarak kullanılmaktadır. Web of Science veri tabanında yapılan aramada, 2021 yılında yapılan çalışmaların 103 tane olduğu, ancak bu makalelerin birçoğunun iletişim dışındaki alanlarda yazıldığı tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Alanlarına Göre Makale Sayıları

Veri Bankası	Makalenin Alanı	Makale Sayısı
DergiPark	İletişim	3
Web of Science	İletişim	6
Web of Science	Astronomi	1
Web of Science	Otomatik Kontrol Sistemi	1
Web of Science	Mikrobiyoloji	1
Web of Science	İşletme	2
Web of Science	Kimya	3
Web of Science	Bilgisayar Mühendisliği (Bilimi)	83
Web of Science	İnşaat Mühendisliği Teknolojileri	1
Web of Science	Enerji Yakıtları	1
Web of Science	Mühendislikler	40
Web of Science	Gıda Mühendisliği	1
Web of Science	Jeofizik/JeoKimya	1
Web of Science	Coğrafya	1
Web of Science	Disiplinler arası Jeo Bilimler	1
Web of Science	Sürdürülebilir Yeşil Enerji Teknolojisi	1
Web of Science	Sağlık Bilimleri Hizmetleri	1
Web of Science	Disiplinler arası İnsan Çalışmaları	1
Web of Science	Görüntüleme Teknolojileri	5
Web of Science	Kütüphanecilik	4
Web of Science	Enstrüman Üretimi	2
Web of Science	Malzeme Bilimi	5
Web of Science	Matematik Uygulamaları	6
Web of Science	Tıbbi Bilişim	1
Web of Science	Çok Disiplinli Bilimler	1
Web of Science	Sinir Bilimi	1
Web of Science	Yönetim Bilimi	7

Web of Science	Optik	3
Web of Science	Fizik Uygulamaları	4
Web of Science	Siyaset Bilimi	2
Web of Science	Psikoloji	1
Web of Science	Teleomünikasyon	10
Web of Science	Ulaştırma Teknolojileri	1
Web of Science	Kentsel Çalışmaları	1

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere iletişim alanını doğrudan ilgilendiren 9 makale bu araştırmanın örnekleme girmiştir. Bu 9 makaleye yakından bakıldığında, mevcut çalışmaların yarısından fazlasının kavramsal çalışmalar olduğu ve çoğunun derin sahte içeriklerinin risklerine odaklandığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Derin Sahteye Yaklaşım Türü ve Yöntemi

<u>Analiz Yöntemi</u>	<u>Derin Sahte İçeriklerine Yaklaşım Türü</u>
Kavramsal : 7	Risklere odaklanan : 6
Ampirik : 2	Fırsatlara odaklanan : 3

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere iletişim çalışmaları alanında derin sahte kavramı ve uygulamasına ilişkin Türkçe çalışma çok az sayıdadır. Çalışmalar daha çok derin sahte uygulamasını betimlemek niteliğindedir. Bu konuyla ilgili endişeler kimi zaman dile getirilse de etraflı ampirik bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Çalışmalar yapay zekâ ve veri bilimi üzerine odaklanmış durumdadır. Bu nedenle yapılan çalışmalar konular üzerinden değerlendirilecek, makalelerden elde edilen bilgiler ışığında bir metin oluşturularak konunun tartışıldığı noktalar ele alınacaktır.

Yine Tablo-2’de görüldüğü üzere derin sahte kavramı üzerine yapılan çalışmalar daha çok iletişim alanının dışındaki alanlarda yapılmıştır. İletişim alanındaki çalışmalar ise daha yenidir. İletişim çalışmaları henüz derin sahtelere çok fazla odaklanmamıştır. Yapılan çalışmaların iki konu üzerine odaklandığı görülmektedir. Derin sahtelerin taşıdığı riskler, zorluklar ve tehlikeler bir gruptaki çalışmaların konusunu oluşturur. Çalışmaların ağırlıklı olarak bu bakımdan yapıldığını söylemek gerekir. İkinci gruptaki çalışmalar ise yeni teknolojilerin fırsatlarına odaklanmaktadır.

Derin sahte uygulamasının medyaya olan güveni tehdit ettiği ve kamuoyunu yanlış yönlendirdiği üzerine odaklanan çalışmalar söz konusudur. İletişim çalışmaları açısından derin sahtelerin riskleri, zorlukları ve tehlikelerine değinen çalışmaları kategorize ederek aktarmakta fayda bulunmaktadır. Bu bakımdan derin sahte uy-

gulamasının gazetecilik ve politik iletişim bağlamında taşıdığı olumsuzluklar ele alınmıştır. Çalışmalar ağırlıklı olarak yalan haber ve kamuoyunun manipüle edilmesi konusu ile ilgilidir.

Yalan haber ve dezenformasyon yönünden yapay zekâ ve derin sahte teknolojisini ele alan Wardle ve Derakhshan, dezenformasyonu “bir kişiye, sosyal gruba, kuruluşa veya ülkeye zarar vermek için kasıtlı olarak yaratılan yalan haber” olarak tanımlamaktadırlar (2017, 20). Yine aynı çalışmada bilgi çarpıtma, yanlış bir anlatı oluşturmak için kullanılan bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Bugüne kadar, sahte haber söylemi öncelikle metin tabanlı ögelere odaklanmış ve yanlış bir anlatı oluşturmak için kullanılmıştır (Tandoc ve diğerleri, 2018; Wardle ve Derakhshan, 2017). Geline noktada oluşturulan veya manipüle edilen görsel içeriğin daha da ikna edici olduğu düşünüldüğünde, ortaya çıkan yeni durumda yalan haber konusuna daha da dikkat edilmesi gerektiği önem kazanmaktadır. Manipüle edilmiş bilginin unsurları ve aşamaları bu bakımdan önem kazanmaktadır. Mesajı kimin oluşturduğu ve yaydığı, niyetinin ne olduğu, bilginin özelliklerinin neler olduğu ve mesajın alıcılarının nasıl tepki verdiği veya onu nasıl yorumladığı anılan araştırmada analiz edilmektedir (Wardle ve Derakhshan, 2017). Sahte haberlerle ilgili güncel araştırmalar gösteriyor ki ana akım haber medyası bunun yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır (örneğin, Allen ve diğ. 2020; Tsftai ve diğerleri, 2020). Dezenformasyon kuruluşları nadiren büyük bir erişime ulaşmakta ve halk üzerinde sınırlı bir etki yaratmaktadır. Bir haber, derin sahte uygulaması ile dezenformasyon için kullanılmak istendiğinde şu kriterlere dikkat etmek gerekir:

- Yaratıcısının Kökeni
- Oluşum Aşamaları
- Yayılma Yolları
- Niyet

Bu kıstaslardan yola çıkıldığında derin sahtelerin etkilerinin de incelenmesi gerekmektedir. Yalan haberlerle ilgili çalışmalar öncelikle metin tabanlı materyallere odaklanırken manipüle edilmiş işitsel ve görsel materyallerin alıcılar üzerindeki etkileri araştırılmalıdır.

Yukarıda açıklandığı gibi, derin sahtekârlıklarla ilgili mevcut çalışmaların çoğu, fenomene eleştirel bir bakış açısı uygulamakta ve ilişkili riskleri, zorlukları veya tehlikeleri araştırmaktadır. Gazetecilik alanının yoğunlaştığı bu alanın yanında halkla ilişkiler alanı ile ilgili riskler de söz konusudur. Halkla ilişkiler bakımından konu değerlendirildiğinde; derin sahtelerin yapılan olumsuz bir habere kaynaklık ettiğinde birey veya belli bir kuruluşun itibarını zedeleme ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca de-

rin sahteler siyasal kampanyalarda kötü niyetli olarak kullanılabilir. Siyasi liderin kişiliğini veya zaafını ortaya koyan bir görsel veya işitsel kullanım, lidere veya partiye zarar verebilmektedir. Yine derin sahte kullanımıyla bir kişi, finansal çıkar sağlamak veya itibarını sabote etmek için bir başkasının kimliğini çalabilir (Citron ve Chesney, 2018). En nihayetinde derin sahteler yanlış bilgilerin dolaşıma girmesi nedeniyle demokratik söylemin çarpıtılmasına neden olabilmektedir. Böylelikle derin sahtekârlıklar yoluyla yanlış bilgilerin yayılması kurumlara olan güveni azaltabilmekte, kamu güvenliğini bozabilmektedir.

Derin sahtelerin neden olduğu bir diğer olası risk ise kolluk kuvvetleriyle ilgilidir (Yadav ve Salmani, 2019). Örneğin, kanıtlar manipüle edilebilir ve masum bir insan, bir suç durumunda yanlış bir şekilde tasvir edilebilir. Derin sahtelerin yayılma ortamı genellikle sosyal medya mecralarıdır. Bu nedenle derin sahtelerin diğer bir riski ise sosyal medyaya olan güvenin azalmasına etki eden önemli faktörler arasında yer almasıdır (Vaccari ve Chadwick, 2020).

İkinci gruptaki çalışmalar derin sahte uygulamasının getirdiği fırsatlara odaklanmıştır. Derin sahte teknolojisi ile moda açısından tüketiciler, kıyafetleri kendi ölçülerine göre vücutlarına yansıtarak yakışıp yakışmadığını kontrol edebilmektedirler. Ses kaydı bakımından da çeşitli fırsatlar söz konusudur. John F. Kennedy'nin son konuşmasının ses simülasyonuna iyi bir örnek olarak çalışmalarda sıkça yer verilmektedir. Metin orijinaldir ancak ses kaydı, Kennedy'nin konuşmasını taklit etmeyi öğrenen bir yazılım tarafından oluşturulan kayıtlara dayanmaktadır (Alexander Godulla v.d., 2021, s. 83). Böylece sanat ve eğitim gibi diğer alanlar yeni görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilebilmektedir. Kilisenin reform sürecini anlatan Martin Luther'in görüntüsü, derin sahte teknolojiyle bir animasyon oluşturmak için kullanılabilir (2021, 83). Derin sahtelerin anlamlı kullanımına bir başka örnek de vaazlardır. Vaazların video kayıtları, derin sahte teknolojisi kullanılarak düzenlenebilir ve değiştirilebilir. Sonuç olarak topluluktaki dil engellerinin üstesinden gelmek için diğer dillerde kullanılabilir hâle getirilebilir (Anderson, 2019).

6. Değerlendirme: Derin Sahtelerin Kullanımı ve Tespiti

Yukarıda üzerinde durulan çalışmalarda, derin sahte içeriklerin risklerine odaklanılmıştır. Bu nedenle derin sahtelerin kullanımı ve tespiti konusu ön plana çıkmaktadır. Ön plana çıkan bu konu hakkında bir değerlendirme yapmak gereklidir.

Derin sahte içeriklerin tespitinde öncelikle sahte yüz alanı ve arka planda yer alan orijinal alan analiz edilmelidir. Daha sonra görüntüdeki ilgi çekici noktaların tespitine odaklanılmalı, ani kontrast değişiklikleri olan bölümler belirlenmelidir. Yüz ifadeleri ve kafa hareketleri derin sahte içeriklerinin tespiti için önemli ipuçları vermektedir.

Işık ve gölge, yüz hatlarının açısı ve bulanıklığı, cilt renklerindeki bölgesel farklar dikkatle incelenmelidir. Ayrıca dişler ve gözlerdeki yansıma ile detayların analiz edilmesi gerekmektedir. Ağzda tutarsız hareketin olması veya dudak ve ağız hareketlerinin uyumu yine derin sahtelerin tespitinde bakılması gereken hususlardandır. Ayrıca tespit için görüntülerin mezoskopik özelliklerinin analiz edilmesi gerekir. Tekrar sayısına veya periyoda dayalı olarak göz kırpmaya anormallikleri algılanmalıdır. Blok zincir tabanlı bir derin sahtekârlığı, orijinal kaynağına kadar takip etmek yapılması gereken bir diğer tespit aracıdır (Alexander Godulla v.d., 2021, s. 88).

Çalışmada özellikle üzerinde durulması gereken bir konu olması nedeniyle yapılan çalışmalar arasında derin sahtelerin kullanımı konusunda taşıdığı risklerin üstesinden gelmek için neler yapılabileceğine odaklanan çalışmalardan da değerlendirme bölümünde bahsetmek gerekir. Bu çalışmalarda derin sahtelerle uğraşırken kuruluşlara veya bireylere şu hususların yardımcı olabileceği belirtilmiştir:

- Kayıtların inkâr edilmesinin önüne geçmek için orijinal içerik temini
- Derin sahteleri algılama teknolojisi
- Yasal düzenlemelerin getirilmesi
- Güveni sağlamak için marka-müşteri ilişkisini güçlendirmek

Maraş ve Alexandrou derin sahteleri önlemenin yolu olarak getirdikleri öneri ile mevzuatın yeniden düzenlenmesi ve önleyici teknolojinin daha da geliştirilmesi gerekliliği konularına değinmektedirler (Maraş ve Alexandrou, 2019). Yurttaşlar veya iletişim uzmanlarının eğitiminin bu kapsamdaki önemini vurgulayan çalışmalardan da bahsetmek gerekir. Medya okuryazarlığının ön plana çıktığı bu çalışmalarda, bireylerin haber kaynaklarına ve unsurlarına sorgulayıcı bir zihinle bakması için eğitilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Silbey ve Hertzog, 2019). Yasal düzenlemeler bu bakımdan önem taşımaktadır. Kişisel hakların korunması, telif hakları yine bu bağlamda tartışılan konular arasındadır.

Khodabakhsh, Ramachandra ve Busch tarafından yapılan bir çalışmada ise katılımcıların %30'unun gerçek videoları sahte olarak yorumladıkları tespit edilmiştir (2019). Bu da gösteriyor ki derin sahte içeriklerin çoğu, henüz yeterince gerçek görünmemektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bir haberin doğruluğunu tespit etmenin gazeteciler için daha da zorlaşacağı bir dönem gelecektir. İletişim eğitimi alan bireylerin eğitiminde derin sahteleri anlamayı sağlayacak bilgiler verilmesinin önemi ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan derin sahtelerin tespiti ile ilgili olarak farklı teknikler sınıflandırılmaktadır. Tespit konusunda teknik ayrımlara dikkat edilmesi gerektiği yapılan çalışmalarda vurgulanmıştır.

Özetle, teknik öneriler derin sahtekârlıkları düzenlemenin bir yolu olarak görülebilmekte; birçok çalışmada bu türden önerilerle derin sahte içeriklerin tespit edilmesi için yol göstermek amaçlanmaktadır.

Sonuç

Derin sahte uygulaması, teknolojinin kullanıcının niyetine göre riskler ve fırsatlar taşıdığını bir kez daha göstermiştir. Çalışmada bu bakımdan teknolojinin olumlu yönleri ve olumsuz yönlerinin olduğu ele alınmış, özellikle derin sahteler üzerine yapılan çalışmalardan yola çıkılarak ağırlıklı olarak bu yeni uygulamanın riskleri ifade edilmeye çalışılmıştır. Tüm bu verilerden yola çıkıldığında yapay zekâ temelli derin sahte uygulamasının iki yönünün olduğunu kabul etmek gerekir: Eğlence olarak politize olmayı kolaylaştırmak, yalan haber ve yanıltıcı içerik üretimi. Ancak belirtmek gerekir ki derin sahtelerle ilgili çalışmalar çok sınırlıdır.

Derin sahte uygulamasının risklerine değinen çalışmaların odaklandığı konuları şu şekilde özetlemek gerekir: Derin sahte uygulaması, özel kişilerin veya iş adamlarının işitsel veya görsel materyallerini manipüle ederek insanları dolandırmak için kullanılabilir. Derin sahte içerikler ile kurum veya kişilerin itibarını zedelemek mümkündür ve kötü kullanım nedeniyle (pornografi gibi) bireyleri küçük düşürme tehlikesi söz konusudur. Ayrıca, siyasi kampanyalar ve kamuoyunu etkileyebilmek için derin sahte içerikler kullanılabilir. Bu tür kullanımlar nihayetinde devlete ve devletin kurumlarına güveni sarsabilir. Son olarak da derin sahtekârlıklar, iletişim profesyonelleri için birtakım zorluklara neden olabilir.

Çalışmaların çoğunlukla bilgisayar mühendisleri ve hukukçular tarafından yapıldığı, iletişim alanında yapılan çalışmaların ise uygulamanın betimlenmesi niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Derin sahte ile ilgili araştırmaların ağırlıklı olarak hukukçular ve bilgisayar mühendisleri tarafından yapılmasının nedeni, uygulamanın kullanımda riskler barındırmasıdır. Derin sahtenin tespitine yönelik çalışmaların da çarpıtılan, değiştirilen, dönüştürülen içeriğin belirlenmesine odaklandığı tespit edilmiştir. Bütün ampirik çalışmalarda görülen eksiklik burada da söz konusu olmakta, teknolojik yeniliğin sonuçlarına odaklanıldığı görülmektedir. Ancak bu çalışmalarda teknolojinin nedenleri ve toplumsal bağlamı ile ilgili herhangi bir bağ kurulmamıştır. Derin sahte uygulaması ile ortaya çıkan materyallerin tespitine ilişkin bir teknoloji geliştirilse ve ayrıca konuya yönelik eğitimler düzenlense dahi gelinen aşamada teknolojik altyapının yeterli olmadığı eleştirisi yapılan araştırmalarda özellikle vurgulanmıştır. Başka bir ifade ile derin sahte uygulamalarının özellikle makine öğrenmesiyle sürekli mükemmeye doğru bir ivme ile ilerlerken derin sahte tespiti konusunda teknolojinin aynı hızla ilerlemediği yapılan çalışma-

larda dile getirilmiştir. Yine bu çalışmaların birçoğunun teorik düzeyde kalması ve ampirik çalışmaların azlığı dikkat çekicidir.

Yalan haberler ve bilginin çarpıtılması üzerine yapılan çalışmalar göz önüne alındığında, politik haber ve seçim kampanyaları bağlamı derin sahte kullanımında ön plana çıkmaktadır. Derin sahte içeriklerin siyasi kampanyaları ve kamuoyunu etkileme riski arttıkça iletişim çalışmaları alanı politik olarak motive edilen derin sahtelerin yurttaşlar üzerindeki etkilerini araştırmaya odaklanmalıdır. Bu alanda önemli bir eksikliğin olduğunu belirtmek gerekir. Bu bakımdan politik içeriklerin ne ölçüde oy verme davranışlarını etkilediğini tespit etmeye çalışmak önemli bir araştırma konusu olarak durmaktadır. Konunun bir diğer yönü de medya profesyonellerinin derin sahte içeriklerine yönelik henüz yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve konuyla ilgili eğitim süreçlerinin başlatılması gerektiği ile ilgilidir. Derin sahte içeriklerin kalitesinin sürekli iyileştirilmesi nedeniyle gazetecilerin gerçeği bilmeleri giderek zorlaşmaktadır. Medyaya güven tartışmaları içerisinde derin sahte içeriklerinin yeterince kontrol edilmemesi medyaya olan güvensizliğin artmasına neden olacaktır.

Yine yapılan araştırmalar göstermiştir ki derin sahte içeriklerinin yaratım, üretim ve yayılım sürecini ve etkisini incelemek önemlidir. Ancak, bu konuda yapılan çalışmalar sınırlıdır. Yapay zekâ teknolojilerinin medya sektöründe içerik oluşturma otomasyonundaki ağırlığının artması ve insan etkinliğine olan ihtiyacın azalması düşünüldüğünde, gelecekte nasıl bir medya olacağı konusunda ufuk açıcı araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu söylemek gerekir.

İletişim çalışmaları perspektifinden derin sahte uygulamasını konu edinen araştırmalarda, gazeteci ve halkla ilişkiler uzmanları gibi profesyonel grupların bakış açısına daha fazla odaklanmak önemlidir. Bu kullanıcının derin sahte ile ilgili bilgisini, aşinalıklarını, algılama seçenekleri ve derin sahteleri tanıma yeteneklerini analiz etmek gerekmektedir. Medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık ve algoritmik okuryazarlığı bu bakımdan önem kazanmaktadır. Medyanın yalan haber oluşturma yönünden derin sahtelerle girdiği mücadeleyi ve verdiği sınavı politikadan, toplumsal yaşama birçok alana etki edecek kadar önemli sonuçları olan bir süreç olarak görmek gerekmektedir. Bu nedenle bilgisayar bilimi ve iletişim çalışmaları arasında disiplinler arası bir iş birliği faydalı olabilir.

Tüm bu olumsuzlukların yanı sıra yapay zekâ temelli uygulamanın, dile getirilemeyen düşüncelerin dile getirilmesi, simüle edilmeye yardımcı olma, kamuoyu oluşturmada tarihi kişiliklerden yararlanma gibi birçok alanda toplumsal fayda sağladığına ilişkin çalışmalar ele alınmıştır. Açık olan şudur ki bunlar, geleceğe

dair endişeleri ve fırsatları beraberinde taşıyan her yeni teknolojiyle ilgili yapılan kadim tartışmaların devamı niteliğindedir. Ancak, “Kulağınla duymadığın, gözünle görmediğin şeye inanma.” şeklindeki salıklar artık, “Gördüğün ve duyduğun her şeye inanma.” şekline dönüşmüştür. Bu dönüşüm, insana dair ne varsa yeniden sorgulandığı, gerçeğin aslı ile bağlarının koptuğu bir dönemin habercisidir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarı herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Ajaka, N., Samuels, E., & Kessler, G. (2019). The Washington Post’s guide to manipulated video. *TheWashington Post*.
- Allen, J., Howland, B., Mobius, M., Rothschild, D., & Watts, D. J. (2020). Evaluating the fake news problem at the scale of the information ecosystem. *Science Advances*, 6 (14), 1–6.
- Anderson, C. (2019). A new hermeneutics of suspicion? The challenge of deepfakes to theological epistemology. *Cursor_ Zeitschrift Für Explorative Theologie*.
- Asimov, İ. (2016). *Ben Robot* (E. Odabaş, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Baudrillard, J. (2003). *Simülakrlar ve Simülasyon* (O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Benjamin, W. (2015). *Teknik Olarak Yeniden-Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı* (G. Sarı, Çev.). İstanbul: Zeplin Yayınları.
- Berk, M. E. (2020). Dijital çağın yeni tehlikesi “deepfake”. *OPUS—Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(28), 1508-1523.
- Citron, D. K. & Chesney, R. (2018). Deep fakes: a looming challenge for privacy, democracy, and national security. *California Law Review*, Vol. 107, 1753–1820.
- Citron, D. K., & Chesney, R. (2019). 21st century-style truth decay: Deep fakes and the challenge for privacy, free expression, and national security. *Maryland Law Review*, Vol.78(4), 882–891.
- Demircan, B. (2020). Politik öznenin özneleşen yeni medya ile ikilemi. İçinde: *Yeni Medya, Toplum ve Siyasal İletişim* (H. Hülür ve C. Yaşın, Ed.). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji ve Toplum* (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- İnam, A. (2019). Ahmet İnam ile Söyleşi: İnsanı Tanımak için Yapay Zekâ: Sahici İnsan ve Bir Yaşam Tarzı Olarak Felsefe. *Yapay Zekâ ve Zihin Felsefesi Dergisi*. 2/2, 137-158.
- Kaplan, A. & Haenlein, M. (2018). Siri, Siri, in my hand: Who’s the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62 (1), 15-25.
- Khodabakhsh, A., Ramachandra, R., & Busch, C. (2019). Subjective evaluation of media-consumer vulnerability to fake audiovisual content. *IEEE 11th International Conference on Quality of Multimedia Experience*, 1–6.

- Godulla, A., Hoffmann, P. C. & Seibert, D. (2021). Dealing with deepfakes an interdisciplinary examination of the state of research and implications for communication studies. *Studies in Communication and Media*. 10/1, 72-96.
- Maras, M.-H. & Alexandrou, A. (2019). Determining authenticity of video evidence in the age of artificial intelligence and in the wake of deepfake videos. *The International Journal of Evidence & Proof*, Vol. 23(3), 255–262.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Muller, P. & Denner, N. (2017). What to do against fake news? An analysis based on the conditions under which fake news originates and the effects of targeted false reports on the Internet. Berlin: Friedrich Naumann Stiftung für die Freiheit.
- Silbey, J. & Hartzog, W. (2019). The upside of deep fakes. *Maryland Law Review*, 78, 960-966.
- Sunal, G & Kara, A . (2021). Sen hep gülümse reklam filminin göstergebilimsel çözümlemesi üzerinden eleştirel bir değerlendirme. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi). 6/1, 79-102.
- Süslü, A. (2019). Doğa ve insan bilimlerinde yapay zekâ uygulamaları. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*. 5/1, 1-10.
- Tamer, H. S. ve Övgün, V. (2020). Yapay zekâ bağlamında dijital dönüşüm ofisi. *SBF Dergisi*. 75/2, 775-803.
- Tandoc Jr, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “fake news”: A typology of scholarly definitions. *Digital journalism*, 6(2), 137–153.
- Temir, E. (2020). Deepfake: New Era in The Age of Disinformation & End of Reliable Journalism . *Selçuk İletişim Dergisi*, 13 (2), 1009-1024 .
- Tsfati, Y., Boomgaarden, H. G., Stromback, J., Vliegthart, R., Damstra, A., & Lindgren, E. (2020). Causes and consequences of mainstream media dissemination of fake news: literature review and synthesis. *Annals of the International Communication Association*. 44(2), 1–17.
- Vaccari, C. & Chadwick, A. (2020). Deepfakes and disinformation: exploring the impact of synthetic political video on deception, uncertainty, and trust in news. *Social Media+ Society*, 6 (1), 1–13.
- Wardle, C. & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: toward an interdisciplinary framework for research and policy making. Council of Europe report, 27.
- Westerlund, M. (2019). The emergence of feepfake technology: a review. *Technology Innovation Management Review*. 9/11, 39–52.
- Vizoso, A. (2021). Fighting Deepfakes: Media and Internet Giants’ Converging and Diverging Strategies Against Hi-Tech Misinformation. *Media and Communication*. 9/1, 291-300.
- Yadav, D. & Salmani, S. (2019). Deepfake: a survey on facial forgery technique using generative adversarial network. *IEEE International Conference on Intelligent Computing and Control Systems*, Mayıs, 852–857.